

WŁADZE CYWILNE

DELEGAT RZĄDU NA KRAJ

Delegat Rządu na Kraj był najwyższym rangą przedstawicielem legalnych władz polskich na terytorium okupowanego kraju, kierował całością cywilnych działań podziemnych, stał na czele ośrodka kierującego administracją, oporem społecznym, przygotowującego się do objęcia władzy w kraju po jego wyzwoleniu oraz tworzącego rozwiązania prawne i kadry funkcjonujące w wolnym państwie. Od maja 1943 r. pełnił funkcję wicepremiera.

Najdłużej funkcję Delegata Rządu na Kraj, od 21 IV 1943 do 27 III 1945, pełnił Jan Stanisław JANKOWSKI

RADA JEDNOŚCI NARODOWEJ

Rada Jedności Narodowej (wcześniej Krajowa Reprezentacja Polityczna, pierwotnie Polityczny Komitet Porozumiewawczy) pełniła funkcję doradczą wobec Delegata Rządu na Kraj i opiniowała kandydatów na stanowiska kierownicze w tajnej administracji cywilnej. Podobne lokalne porozumienia polityczne (komitety porozumiewawcze) funkcjonowały we wszystkich okręgach (województwach) oraz niektórych obwodach (powiatach).

[lipiec 1944]

RADA JEDNOŚCI NARODOWEJ

- 3 przedstawiciele Polskiej Partii Socjalistycznej Wolność – Równość – Niepodległość („Koło”)
- 3 przedstawiciele Stronnictwa Ludowego („Trójkąt”)
- 3 przedstawiciele Stronnictwa Narodowego („Kwadrat”)
- 3 przedstawiciele Stronnictwa Pracy („Romb”)
- 3 przedstawiciele Społecznej Organizacji Samoobrony
- 1 przedstawiciel duchowieństwa

KOMISJA GŁÓWNA (PREZYDIUM) RJN

[kierowanie bieżącą pracą RJN]

- przewodniczący Kazimierz PUŻAK (PPS)
- trzej zastępcy (SL, SN, SP)
- sekretarz

Rada Jedności Narodowej reprezentowała ponad 20 stronnictw i organizacji.

DZIAŁANIA DELEGATURY RZĄDU NA KRAJ

TAJNA OŚWIATA:

- 1200 gminnych komisji oświaty i kultury
- 1 500 000 uczniów szkół powszechnych
- 100 000 uczniów szkół średnich
- 10 000 studentów

ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA, ŁADU I PORZĄDKU:

Łącznie około 47 000 osób dbających o bezpieczeństwo, w tym ok. 7000 w Państwowym Korpusie Bezpieczeństwa i 40 000 w Strażach Samorządowych.

PROPAGANDA:

- prasa (gazety)
- biuletyny
- książki
- ulotki

OPIEKA SPOŁECZNA:

- pomoc aresztowanym i ich rodzinom
- pomoc bezrobotnym
- współpraca z Radą Główną Opiekuńczą

ZBIERANIE INFORMACJI:

- Nasłuch radiowy
- Przegląd prasy (w tym tajnej)
- Informacje przekazywane przez pracowników aparatu delegatury, korespondentów i emisariuszy
- Raporty dla Rządu RP

POMOC LUDNOŚCI ŻYDOWSKIEJ:

RADA POMOCY ŻYDOM „ŻEGOTA”
12 000 osób objętych pomocą

SĄDOWNICTWO:

- PRZESTĘPSTWA: 13 Cywilnych Sądów Specjalnych (trzyosobowych) w II 1944 r. – łącznie wydanych 100-200 kar śmierci
- WYKROCZENIA: kilkadziesiąt komisji sądujących w II 1944 r. (wykroczenia przeciwko działalności szkodliwej dla narodu lub państwa polskiego, kary upomnienia, nagany lub infamii, później chłosty lub szkody na majątku)

WALKA CYWILNA, SABOTAŻ, DYWERSJA:

Kierownictwo Walki Cywilnej [akcje do 30 VI 1944 r.]

- 14 spalonych urzędów pracy
- 300 zniszczonych urzędów gminnych
- 41 spalonych innych urzędów niemieckich
- 113 unieruchomionych mleczarni
- 30 spalonych tartaków
- 132 zniszczone młockarnie

PRACE „PRZYSZŁOŚCIOWE” – PRZYGOTOWANIE KADR I PRAWA PO WYZWOLENIU

- odbudowa zniszczeń
- przemysł i handel
- rolnictwo
- poczta i telegrafia
- transport/komunikacja
- praca i opieka społeczna
- wymiar sprawiedliwości
- przygotowanie budżetu państwa
- przygotowanie dekretów

BIBLIOGRAFIA:

Armia Krajowa. Szkice z dziejów Sił Zbrojnych Polskiego Państwa Podziemnego, red. K. Komorowski, Warszawa 2001.
D. Czamecka, Przewodnik po Polskim Państwie Podziemnym 1939–1945, Warszawa 2019.
S. Dzieciolowski, Parlament Polski Podziemnej 1939–1945, Warszawa 2004.
G. Górski, Polskie Państwo Podziemne 1939–1945, Toruń 1998.
W. Grabowski, Polska tajna administracja cywilna 1940–1945, Warszawa 2003.
Polskie Państwo Podziemne w latach 1941–1945, Warszawa 2003.

Autor: dr Michał Zawisza | Współpraca: Edyta Krężolek
Opracowanie i koncepcja graficzna: Łukasz Wrona i Monika Sochacka

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ